

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

**МУЗА Д.Є. СХІДНОХРИСТИЯНСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ:
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ УСТРІЙ ТА ІДЕНТИЧНІСТЬ. – ДОНЕЦЬК: ВИД.
„ВЕБЕР”, 2009. – 476 С.**

З часів слов'янофілів та М.Я.Данилевського дискусія про цивілізаційну належність східнослов'янських народів до православної ойкумени стає все запеклішою і гострішою. Звісно, що вона набула нового формату після колапсу СРСР та спроб самовизначення колишніх республік як національних держав у контексті „відкритого” глобального світу. Але це самовизначення лише активізувало проблему цивілізаційної (соціокультурної) ідентичності.

Монографія Д.Є.Музи, на мою думку, є логічним продовженням цього незавершеного теоретичного спору, який, між іншим, відображає певні тенденції руху історії у локально-цивілізаційній площині – з виходом у глобальне русло співіснування множини цивілізацій. Звісна річ, що зараз відтворення цивілізаційних процесів спирається на т.з. цивілізаційний підхід з його соціокультурними та ціннісно-ментальними важелями. Він активно використовується в сучасній російській філософії історії, що виправдано потребою обґрунтування власної траєкторії цивілізаційного розвитку у глобальному світі. У сучасній вітчизняній соціальній думці його розробляють С.Б.Кримський, Ю.В.Павленко, В.Л.Удовик, В.М.Шейко та інші науковці. В їх роботах значною мірою реалізовано об'єктивний, системний погляд на загальні та локальні виміри історичного буття.

На відміну від них, Д.Є.Муза пропонує версію, яка наслідує настанови класичної російської (М.Я.Данилевський, К.М.Леонтьєв) та британської (А.Дж.Тойнбі) цивілізаційної думки, тобто тлумачить історію як духовну драму, а цивілізації саме як соціокультурні утворення, в основі яких лежать певні духовні інтеції. Тим самим, ще раз наголошується не на спрощеній лінійній траєкторії історії, а на поліваріантності її шляхів. Цей ефект складається за рахунок полівісьового характеру розгортання історичних структур, які, на думку автора, не коректно отожднювати з глобальним світом.

Ця теза підсилюється оригінальною проективною гіпотезою щодо формування моделі буття для конкретної цивілізації. Східнохристиянська цивілізація, як-то спробували довести ще О.С.Хом'яков, І.В.Кіреєвський, М.Я.Данилевський та К.М.Леонтьєв, становить певне джерело загального історичного руху. Його інтерпретація через цивілізаційно-суб'єкту творчість (проективний задум соціуму, побудованого на універсальних етичних засадах християнства; проективний задум „нової” людини, яка б відповідала християнському антропологічному ідеалові; гармонійні співвідношення з природним та соціальними світами; метаісторична цільова настанова) є певним кроком у розумінні „внутрішньої” логіки історії. Між іншим, ця логіка стає прозорішою при компаративному сприйнятті проектів східно- та західнохристиянської цивілізацій, зокрема, сучасних соціально-антропологічних результатів проектування. З цього приводу доречно подивитися на досвід ЄС, США та суспільств, які належать до православної ойкумени, але не тільки з боку економіки та політики, а також з боку стану їх духовної культури.

Здається, що авторові, по-перше, вдалося продемонструвати невідповідність проектів модерну і постмодерну власним духовним основам, а також духовним основам інших цивілізацій; по-друге, послідовність сучасної східнохристиянської

цивілізації у вирішенні тих багатьох історичних питань, які вона отримала від візантійської та середземноморської цивілізацій. Проведена Д.Є.Музою реконструкція світоглядно-етичних побудов „материнської” цивілізації дає можливість усвідомити цю обставину повною мірою. Це ж стосується цінностей західної постхристиянської, технологічно-урбаністської, „споживчої” цивілізацій. У даному контексті рецепти входження пострадянських держав до структури західної цивілізації або трансформації їх соціокультурної системи під певний західний шаблон виглядають примарними.

Відповідно до генерованих у тексті нових питань, досить важливими зі світоглядної та методологічної точок зору є питання про: співвідношення різноманітних цивілізаційних проєктів у глобальному просторі та часі; кореляцію „вісей” історичного руху у сучасній синхронній перспективі; загальне ціннісне або духовне підґрунтя існування „глобального челоуейника” (О.О.Зіновьев).

При розгляді проблеми макроідентичності набуває сенсу „творча меншість” цивілізації, зокрема, її спроможність щодо визначення автентичних шляхів цивілізації. На цьому тлі виникає теза про її багаторівневу історичну відповідальність у кризові епохи розвитку. Відповідно до сучасного етапу життя цивілізації ця вимога здається найголовнішою. Насамкінець, заслуговує на увагу концептуально ґрунтовне положення про онтологічну природу соціокультурної ідентичності, яка визначається не ситуативними або консенсусними параметрами (грою економічних, соціальних або політичних сил), а має глибинне космолого-історичне підґрунтя та зміст щодо цивілізації як суб'єкта історії.

Разом з тим робота має певні недоліки. На мою думку, один з недоліків – диспропорція між богословськими та філософськими аргументами. В свою чергу параграф, присвячений утопічним та реалістичним фігурам цивілізаційної свідомості, доцільно було розкрити на історичній проблематиці.

Незважаючи на це, текст монографії є самостійним, теоретично ґрунтовним, логічно та історично виваженим міркуванням про загальний устрій, соціокультурну природу та ідентичність східнохристиянської цивілізації. Предметне поле, розглянуте в його площині, і глибинні проблеми та методи їх розв'язання за своїми ознаками належать до філософсько-історичної рефлексії. Здається, що її використання в поєднанні із апологетикою цінностей східнохристиянської цивілізації, є корисним вкладом у вітчизняну соціальну науку.

О.Д. КАПЛІН

“СІВЕРЯНСЬКИЙ ЛІТОПИС”

Журнал.

Коректор О.В. Василенко.

Здано до набору ????. Підписано до друку ????. Формат 70x108¹/₁₆

Папір газетний. Гарнітура Times New Roman Суг., Journal Sans. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 12,0. Обл.-вид. арк. 12,2. Тираж 800 прим. Зам. 9423.

Віддруковано на поліграфічній базі редакційно-видавничого комплексу
“Деснянська правда”.

14000, Чернігів, пр-т Перемоги, 62.